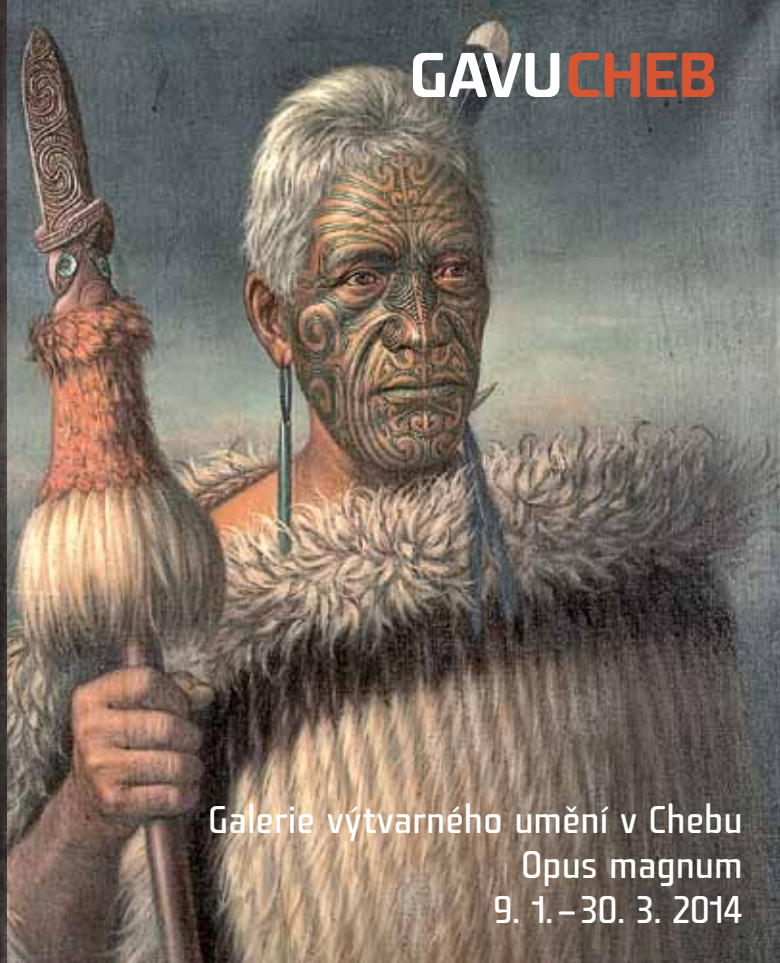

Gottfried Lindauer

Dva portréty Maorů z Náprstkovy muzea, 1907

Galerie výtvarného umění v Chebu
Opus magnum
9. 1. – 30. 3. 2014

Autoportrét, 60. léta 19. století, Západočeské muzeum v Plzni

Gottfried Lindauer (1839–1926), plzeňský malíř novozélandských Maorů

Gottfried Lindauer je autor s pozoruhodným životním osudem, který ovšem stále čeká na plnohodnotné zhodnocení svého díla, neboť mu do dnešních dnů nebyla věnována souhrnná retrospektivní výstava, ani publikace. Zatímco v českých zemích je znám stále pouze úzké skupině odborníků, specializujících se zejména na umění 19. století, na Novém Zélandu, kam odešel z Plzně v roce 1874, jsou jeho malby původních maorských obyvatel považovány za součást národního kulturního dědictví a samotný Lindauer zde patří mezi nejpopulárnější malíře koloniálního období. Jeho dílo je rozptýlené mezi střední Evropou (s ohledem na Lindauerovo vídeňské školení a působení v Rakousku, Haliči a v českých zemích především na Moravě a v Plzni) a Novým Zélandem. Tam je ovšem soustředěno zejména do dvou početných kolekcí, umístěných v Auckland Art Gallery a v Museum of New Zealand Te Papa Tongarewa ve Wellingtonu, a také jsou celkem dobře zmapovány jeho tamější životní peripetie, což se bohužel o jeho působení ve střední Evropě říci nedá. V České republice je jeho dílo doloženo jen několika málo příklady zejména v Římskokatolické farnosti ve Valašských Kloboukách, v Západočeském muzeu v Plzni a v Národním muzeu, respektive v Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur. Z Nového Zélandu,

Kázání sv. Cyrila a Metoděje na Moravě pod širým nebem, Sv. Cyril a Metoděj našli ostatky sv. Klementa v Chersonu na Krymu, oba 1862, Římskokatolická farnost Valašské Klobouky

Portrét plzeňského stavitele Christiana Lexy, 60. léta 19. století, 68×52 cm, Západočeské muzeum v Plzni

Portrét manželky Christiana Lexy, 60. léta 19. století, 77×62 cm, Západočeské muzeum v Plzni

kde žil až do své smrti v roce 1926, udržoval četné kontakty s českým prostředím a zejména Náprstkovu muzeu v Praze příležitostně posílal také některé předměty, vztahující se k životu domorodých Maorů. V roce 1907 zaslal manželce Vojty Náprstka Josefě své dvě malby, *Portrét náčelníka Harawira te Mahikai* a *Portrét Mrs. Hāromi*, které můžete nyní shlédnout v rámci projektu Galerie výtvarného umění v Chebu Opus Magnum.

Gottfried Lindauer patří mezi nemnoho malířů, kteří s evropským uměleckým školením opustili evropský kontinent a svůj talent i profesní dráhu rozvíjeli v pro ně neznámém prostředí mimoevropských kultur. Od 70. let 20. století jsou díla těchto autorů, jejichž motivace k odchodu byla velmi individuální, předmětem nového a hlubšího zkoumání, a to i z jiných, než uměleckých pozic. Z hlediska postkoloniálního myšlení je možné na konkrétních příkladech této dobové umělecké produkce sledovat jejich rasovou, kulturní, historickou a politickou korektnost vůči původním domorodým obyvatelům, případně posoudit, do jaké míry se umělecká tvorba sama podílela na vytváření koloniálního konstruktů se všemi svými deformacemi a stereotypy, které se odvíjely od nadřazeného vztahu kolonizátora vůči kolonizovanému.¹ Z tohoto úhlu pohledu by se zdálo, že Lindauer je pro použití této interpretativní metody ideálním autorem, leč ve skutečnosti to není tak jednoznačné. Kromě několika málo obrazů, v nichž namaloval žánrové výjevy ze života Maorů v jejich

přirozeném prostředí venkovských osad, které se díky idyllické představě autora přece jen poněkud vzdalovaly sociální a existenční realitě válkami zdecimovaného etnika, tvořil především portréty na zakázku.²

Lindauerova portrétní tvorba vzniklá na Novém Zélandu pro početnou klientelu Evropanů i Maorů vycházela z tradice středoevropského malířství poloviny 19. století a po zbytek jeho aktivního života neprodělala žádný inovativní vývoj. Jinak řečeno stejnými malířskými postupy, technikou a dokonce i ve stejném formátu jako maloval portréty plzeňských měšťanů od 60. let 19. století, vytvářel Lindauer portréty ještě v době kolem první světové války, kdy začal přicházet o zrak a postupně přestal malovat. Portrétovaný je takřka vždy zobrazován v sošné strnulosti, od prsou nahoru a ze stejné ohniskové vzdálenosti, podobně jako jsme tomu zvyklí například v portrétní fotografii. A Lindauer měl s fotografií značné zkušenosti. Nejen že sám fotografoval, ale ateliérovou portrétní fotografii mnohdy používal jako předlohu. Z ní potom přebíral kompoziční schéma, výškové zacílení na model i jeho pozici před kamerou objektivu. Tuto praxi si nejspíš osvojil již ve svém ateliéru v Plzni, kde s fotografií pracoval, naplno ji ale rozvinul až na Novém Zélandu. Pokud měl totiž zobrazit již nežijícího maorského náčelníka, potom se pro něj stávaly fotografie spolu se vzpomínkami pamětníků na zesnulého jediným východiskem ke zhotovení portrétu.

Portrét Mrs. Hāromi, 1907, olej, plátno, 76,5×60,2 cm, Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur

Portrét náčelníka Harawira te Mahikai, 1907, olej, plátno, 76×60 cm, Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur

Připomínka 50. letého výročí úmrtí Gottfrieda Lindauera v Náprstkově muzeu v Praze. Národní muzeum v Praze, Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, 1976

Lindauerův hrob ve Woodwille, Nový Zéland

Lindauerova podobizna před replikou jeho ateliéru ve Woodwille na Novém Zélandu

Vliv na Lindauerovu tvorbu měl v tomto ohledu také jeho dlouholetý přítel a mecenáš Henry Partridge, anglický dobrodruh a podnikatel, který pro umělce vymýšlel konkrétní zakázky.³ Jeho cílem bylo, aby Lindauer zobrazil s etnografickou přesností náměty ze života Maorů a zejména maorské vůdce, kteří se zapsali do dějin Nového Zélandu 19. století, a tím udržel v povědomí jejich podobizny i hrdinské skutky pro budoucí generace Novozélandčanů. Lindauer měl vytvořit jakýsi Pantheon slavných osobností, které patřily mezi elitu maorského národa. Maorské etnikum mělo podle převládajícího dobového mínění v průběhu násilné kolonizace země, a zejména po britsko-maorských válkách, postupně zaniknout. Proto byly Lindauerovy malby od počátku vnímány nejen jako umělecké dílo, ale také jako nositelé důležité dokumentární hodnoty.

To mělo samozřejmě velký vliv na pozdější interpretace Lindauerovy tvorby, jíž byla upírána umělecká kvalita a jeho portréty maorských náčelníků s jejich tetováním, účesy, zbraněmi, zdobenými oděvy, amulety a šperky byly vnímány pouze jako doklad etnografického záznamu bez výraznější umělecké invence. V roce 1917 například označil významný novozélandský sběratel a bibliofil Alexander Turnbull jistou Lindauerovu malbu, kterou odmítl koupit, za barevnou fotografii nízké umělecké hodnoty.⁴ V 50. a 60. letech 20. století byla početná kolekce Lindauerových obrazů, věnovaná

v roce 1915 Partridgem do Auckland Art Gallery, mimo jiné také z těchto důvodů odstraněna z její stálé expozice.⁵ Cesta k uznání jeho tvorby vzniklé na Novém Zélandu byla velmi proměnlivá a definitivně se prosazuje teprve nedávno, od poloviny 80. let 20. století, kdy začíná stále více přitahovat pozornost sběratelů. Nicméně ještě v roce 1991 označuje novozélandský historik umění Michael Dunn Lindauerovy postavy maorských náčelníků pro jejich zdánlivě se opakující podobnost jako roboty.⁶ Naopak velká ocenění sklízeli Lindauer za své portréty u samotných Maorů, kteří díky hlubokému vztahu ke svým předkům ctili umělcovy malby jako relikvie, které jim pomáhaly se zpodobenými osobnostmi navázat přímý kontakt.

Z dnešního pohledu bychom mohli napsat, že i přes výše uvedené polemiky nás Lindauerova díla oslovují nejen z hlediska kulturní antropologie, ale zcela nepochybně i svojí uměleckou kvalitou, zejména pak brilantně zvládnutou technikou malby, která dodávala portrétovaným osobnostem na věrohodnosti. Jeho portréty maorských náčelníků, zachycených v hieratických pozicích, přesvědčivě vystihují charisma, vznešenost i jakousi obtížně definovanou auru jejich osobnosti, což jenom dokládá Lindauerův pozorovací talent a také jeho výrazné empatické schopnosti. Význam jeho díla byl ale doposud hodnocen poněkud jednostranně, a to především v rámci dvou kulturně odlišných přístupů maorské a bělošské novozélandské komunity. Lindauerova

tvorba zatím nikdy nebyla zasazena do širšího kontextu evropské malby, zejména té portrétní, a stále také nebyl proveden základní výzkum jeho života i díla před jeho odchodem na Nový Zéland. Lindauerovo znovuobjevení pro evropské publikum, stejně jako nové zhodnocení jeho díla se však už chystá, a to dvěma výstavami s odlišným konceptem, které na rok 2015 připravují Alte Nationalgalerie v Berlíně a v rámci projektu Plzeň – Evropské hlavní město kultury také Západočeská galerie v Plzni.

Roman Musil

1] K analýze tohoto problému viz např.: Homi K. Bhabha, *Místa kultury*, Praha, nakl. Tranzit 2012. Zejména kapitola Jiná otázka – otázka jiného. Stereotyp, diskriminace a diskurz kolonialismu, s. 135–165.

2] K tomu viz: Leonard Bell, *Colonial Constructs: European Images of Maori, 1840–1914*, Auckland, Auckland University Press, 1992.

3] K tomuto tématu např.: J. C. Graham, *Maori Paintings. Pictures from the Partridge Collection of Paintings by Gottfried Lindauer*, Wellington-Auckland-Sydney 1965.

4] Citováno z Leonard Bell, *Crossing Boundaries: Gottfried Lindauer, a Czech Artist in New Zealand and his Paintings of Maori*, *Umění* 2000/4, s. 221, pozn. č. 10.

5] Tamtéž, s. 221, pozn. č. 11.

6] Tamtéž, s. 221, pozn. č. 12.

Gottfried Lindauer ist ein Künstler mit einem bemerkenswerten Lebensschicksal, der allerdings immer noch auf eine vollwertige Anerkennung seines Werks warten muss. Während er in Tschechien nur einer engen Gruppe von Fachleuten, die sich vor allem auf die Kunst des 19. Jahrhunderts spezialisiert haben, bekannt ist, werden in Neuseeland, wohin er im Jahr 1874 von Pilsen aus ausgewanderte, seine Porträts von Maori-Ureinwohnern ohne Übertreibung als Bestandteil des nationalen Kulturerbes angesehen. Geschätzt werden besonders seine Porträts der berühmten Stammeshäuptlinge, die von den 40er bis zu den 60er Jahren des 19. Jahrhunderts an den Kriegen zwischen den Briten und den Maoris teilnahmen und zu Symbolfiguren der zu Ende gehenden Ära des alten Neuseeland wurden. Lindauer stellte sie dar in hieratischen Positionen, in feierlichen Gewändern, mit Waffen und Amuletten und vor allem mit den typischen Tätowierungen im Gesicht und auf anderen Körperteilen, die ihre persönliche und ihre Stammesidentität bestimmten. Von Neuseeland aus, wo er bis zu seinem Tod im Jahr 1926 lebte, unterhielt Lindauer zahlreiche Kontakte mit dem tschechischen Milieu und vor allem mit dem Náprstek-Museum in Prag, gelegentlich schickte er auch verschiedene Gegenstände, die sich auf das Leben der eingeborenen Maori bezogen. Im Jahr 1907 sandte er der Gattin Vojta Náprsteks Josefa zwei seiner Gemälde, das *Porträt des Häuptlings Harawir te Mahikai* und das *Porträt der Mrs. Hāromi*.

Gottfried Lindauer, Dva portréty Maorů z Náprstkovy muzea / Zwei Maori-Porträts aus dem Náprstek-Museum, 1907

Opus magnum

9. 1. – 30. 3. 2014

Kurátor / Kurator: Roman Musil

8. 1. 2014, Roman Musil, přednáška o autorovi, jeho díle a návštěvě Nového Zélandu související s výstavou připravovanou pro ZČG v Plzni v roce 2015

Otevírací doba / Geöffnet: út–ne / Di–So, 10.00–17.00

Souběžně výstavy

Peter Angermann, Streetview

Velká galerie, 6. 2. – 20. 4. 2014

Alice Nikitinová, Od věci

Malá galerie, 16. 1. – 2. 3. 2014

Luděk Rathouský, Penězoměnci

Malá galerie, 6. 3. – 27. 4. 2014

Osobní výběr III – Václav Malina, malíř

Výstava z depozitáře, 15. 1. – 30. 3. 2013

Galerie výtvarného umění v Chebu

příspěvková organizace Karlovarského kraje

náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 16, 350 02 Cheb

T: +420 354 422 450, F: +420 354 422 163

info@gavu.cz, www.gavu.cz

Výstavní program GAVU Cheb je podpořen z grantového programu MK ČR.

V roce 2014 vydala Galerie výtvarného umění v Chebu. Text Roman Musil, překlad Walter Anness, grafika Kolář & Kutálek, tisk Dragon Press, s. r. o., náklad 600 ks.